Aanvulling op literatuur
Het grootste deel van de ruimtelijke kenmerken uit de Ingrediëntenlijst zijn kenmerken die hun herkomst vinden in het literatuuronderzoek en ook zijn opgenomen in de legenda op pagina 34-35. Tijdens de beeldanalyse zijn er echter ook overige relevante ruimtelijke kenmerken naar voren gekomen die in het onderzoek zijn opgenomen. Vaak zijn dit ruimtelijke kenmerken die een aanvulling vormen op een reeds genoemd onderwerp uit de literatuur.

Als voorbeeld wordt een grid of symbolische structuur in de literatuur genoemd als structuren die bijdragen aan de *voorspelbaarheid*. Tijdens de beeldanalyse is naar voren gekomen dat de overige structuren vaak bestaan uit een organisch geplande of organisch gegroeide structuur. Deze structuren zijn ook meegenomen in de beeldanalyse een totaalbeeld te kunnen vormen van de overeenkomsten en verschillen tussen de regio's.

Als tweede voorbeeld is bij de beeldanalyse van de zonering naar voren gekomen dat wanneer de zonering ontbreekt er sprake is van een shared-space. Shared-space bleek goed te passen bij 'vrij in te delen open(bare) ruimte', dat werd genoemd in de literatuur van *leefstijl & cultuur*.

Hiernaast zijn er bepaalde ruimtelijke kenmerken aan de lijst toegevoegd zonder dat deze passen bij een onderwerp dat reeds in de literatuur is genoemd. Dit zijn alle ruimtelijke kenmerken die vallen onder 'woningtypen' en 'typologie'. Deze onderwerpen zijn in het onderzoek betrokken omdat woningtypen en typologieën onmisbaar leken in een beeldanalyse van de ruimtelijke kenmerken van de stadsrand. Daarnaast bleken deze onderwerpen relevant voor de zes factoren: een rijtjeshuis is bijvoorbeeld van invloed op de *sociale verbondenheid* en er geldt een hoge mate van *personalisatie* bij een zelfbouwwoning.

STRAAT	Factoren	Sturing	Inspiratie
Functieaanduiding en bestrating			
Zonering			
Scheiding van mobiliteit		1	pag. 107
Goed begaanbare bestrating		1 2	
Vrij in te delen open(bare) ruimte			
Ontworpen shared-space*		2	pag. 108
Shared-space volgens eigen verantwoordelijkheid*		3	pag. 109
Woningtypen			
Eenzijdig woningtype*		-	
Mix van woningtypen*		1 2	
Ruimtelijke opzet			
Intimiteit			
Beëindiging zichtlijn (afbuigen of verspringen van de straat)		-	pag. 111
Diversiteit en/of een compacte opzet dragen bij aan intimiteit*		-	pag. 112
Overige elementen die ruimten opbreken of beschutting bieden		-	
Persoonlijk groen draagt bij aan intimiteit		-	pag. 113
Openbaar groen draagt bij aan intimiteit		1 2	pag. 114
Overzicht			
Visueel overzicht en lange zichtlijnen (visuele links)		1 2	pag. 115
Inrichtingselementen			
Geen obstakels door inrichtingselementen		-	
Informatief (reclame, borden, straatnamen, kaarten, etc.)		1 2	pag. 117
Algemeen (bushokje, paaltjes, etc.)		1 2	pag. 118
Straatverlichting		1 2	pag. 119
Openbaar groen (bomen, laanbeplanting, struiken, etc.)		1 2	pag. 120
Toe-eigenen			
Toe-eigenen van openbaar gebied door persoon		-	

Tot slot is er informatie aan de Ingrediëntenlijst toegevoegd door onderwerpen die in de literatuur initieel enkel bij één factor worden genoemd, ook te beoordelen op de overige factoren. Zo wordt bijvoorbeeld 'uitingen op straat' in de literatuur enkel genoemd bij *leefstijl & cultuur*. Vanuit de kennis uit het literatuuronderzoek is dit ruimtelijk verschijnsel ook ingedeeld bij *sociale verbondenheid* omdat het gezien kan worden als moment van samenkomst. Daarnaast wordt 'bijzonder gebouw of object' in eerste instantie enkel genoemd in de literatuur van *voorspelbaarheid*. Een bijzonder gebouw of object draagt echter ook bij aan de diversiteit en is vaak een teken van *personalisatie*. Om deze reden is dit ruimtelijk kenmerk, vanuit kennis opgedaan tijdens het literatuuronderzoek en de beeldanalyse, ook ingedeeld bij de factoren *walkability* en *personalisatie*.

KAVEL	Factoren	Sturing	Inspiratie
Typologie			
Geplande typologie (rijtjeshuizen, rug-aan-rug, geschakelde woningen)*		1 2	pag. 124
Geplande typologie (appartementenblok, -strook of -toren)*		1 2	pag. 125
Typologie die geen samenwerking vereist (vrijstaande woningen)*		3	pag. 126
Kavel vormgeving			
Kavelgrootte			
Gelijkheid in grootte (grootte staat vast)*		1 2	pag. 128
Variatie in grootte*		3	pag. 129
Kavelindeling			
Door regulatie (entrees aan de straat, rooilijnen, etc.)		1 2	pag. 131
Vrij in te delen*		3	pag. 132
Bufferzone			
Afbakening			
Geen afbakening		1	pag. 134
Toegankelijk privé (transparant hek of lage/ middelhoge muur/heg)*		1 2	pag. 135
Sterk privé (hoge muur of heg)*		3	pag. 136
Inrichting bufferzone			
Niveauverschillen of gevelelementen die de overgang verzachten		-	
Wordt onderhouden en met zorg ingericht*		-	
Wordt gepersonaliseerd door persoonlijke spullen		-	pag. 138
Wordt gepersonaliseerd door persoonlijk groen		-	pag. 139
Voorzieningen die een bufferzone toe-eigenen		-	pag. 140
GEBOUW			
Vormgeving gebouw			
Samenhang in architectuur			
Thema in vorm, materiaal en/of kleur		1	pag. 144
Thema in materiaal/ kleur (variatie in vorm)		2	pag. 145
Thema in vorm (variatie materiaal/ kleur)		2	pag. 146
Geen thema in architectuur (nadruk op verticale lijnen)*		3	pag. 147
Gevel in relatie tot bufferzone			
Balkons			
Inwendig balkon		-	pag. 149
Uitwendig balkon		-	pag. 150
Afgesloten uitwendig balkon*		-	pag. 151
Gevel en plint			
Open plint (appartementen)		1 2	pag. 153
Dynamische gevel (luifels, overstekken, nissen)		2 3	pag. 154

6 CONCEPTEN-WIJZER

De uitgebreide beeldanalyses van Street Views en luchtfoto's van (inter)nationale regio's heeft geresulteerd in een database met 768 foto's en een lijst met ruimtelijke ingrediënten die een bijdrage leveren aan de totstandkoming van een thuisgevoel. In zowel de database als de Ingrediëntenlijst komt de invloed van schaalniveaus en de mate van sturing duidelijk naar voren. Aan de hand van deze bevindingen is de database en Ingrediëntenlijst samengevoegd tot een samenvattende Conceptenwijzer, die op de verticale-as geordend is per schaalniveau en op de horizontale-as op de mate van sturing. Hierbij vormt de linker kolom een scenario waarbij er volledig gestuurd wordt vanuit de overheid en de rechter kolom een scenario waarbij ontwikkelingen volledig vrij worden gelaten ter verantwoordelijkheid van de burger. In de Conceptenwijzer worden drie maten van sturing aangegeven, maar in werkelijkheid zullen er veel tussenliggende opties mogelijk zijn.

In de Conceptenwijzer kunnen diverse routes worden afgelegd vanuit verschillende overwegingen. Je kan de Conceptenwijzer bijvoorbeeld benaderen vanuit een politieke overweging, vanuit één van de factoren of vanuit een eigen visie die bijvoorbeeld focust op zekerheid van slagen.

Bij elk concept uit de Conceptenwijzer is een beschrijving bijgevoegd. Daarin wordt duidelijk wat de keuze voor het desbetreffende concept voor mogelijke positieve en negatieve consequenties heeft voor de factoren. Bij deze factorconsequenties wordt al snel duidelijk dat geen één van de routes als fout bestempeld kan worden, omdat er bij elk concepr op een andere wijze ingespeeld kan worden op de verschillende factoren. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de genoemde factorconsequenties mogelijke effecten zijn waarbij sommige negatieve consequenties voorkomen kunnen worden indien hier bewust mee om wordt gegaan in het ontwerp. Door deze bijgevoegde consequenties kunnen ontwerpers de Conceptenwijzer ook gebruiken als participatiemiddel, waarbij in samenwerking met de huidige/toekomstige bewoners nagegaan kan worden welke mogelijke positieve en negatieve consequenties voor elk van de factoren als belangrijk worden geacht.

Achter deze factorconsequenties zijn voor elk schaalniveau inspiratiepagina's bijgevoegd. De ruimtelijke kenmerken getoond op deze inspiratiepagina's komen overeen met de die uit de Ingrediëntenlijst die bij het desbetreffende schaalniveau horen. Aan de hand van deze pagina's kan er, afhankelijk van de keuze voor de mate van sturing, inspiratie gehaald worden uit een selectie van beelden uit de geanalyseerde regio's. De keuze voor een bepaalde mate van sturing kan daardoor naast de tekstuele factorconsequenties ook gebaseerd worden op voorbeelden uit de praktijk. De staafdiagrammen op de inspiratiepagina's tonen de frequentie waarin een ruimtelijk verschijnsel voorkomt in de geanalyseerde regio's. Op deze manier kunnen ontwerpbeslissingen ook gebaseerd worden op de mate waarin een ruimtelijk kenmerk bij een bepaalde regio past.

Alle producten van de Conceptenwijzer kunnen gebruikt worden bij het ontwikkelen van een integrale visie voor nieuwe of bestaande wijken en de losse concepten of praktijkvoorbeelden kunnen als inspiratie dienen bij het maken van keuzes tijdens het ontwerpproces.

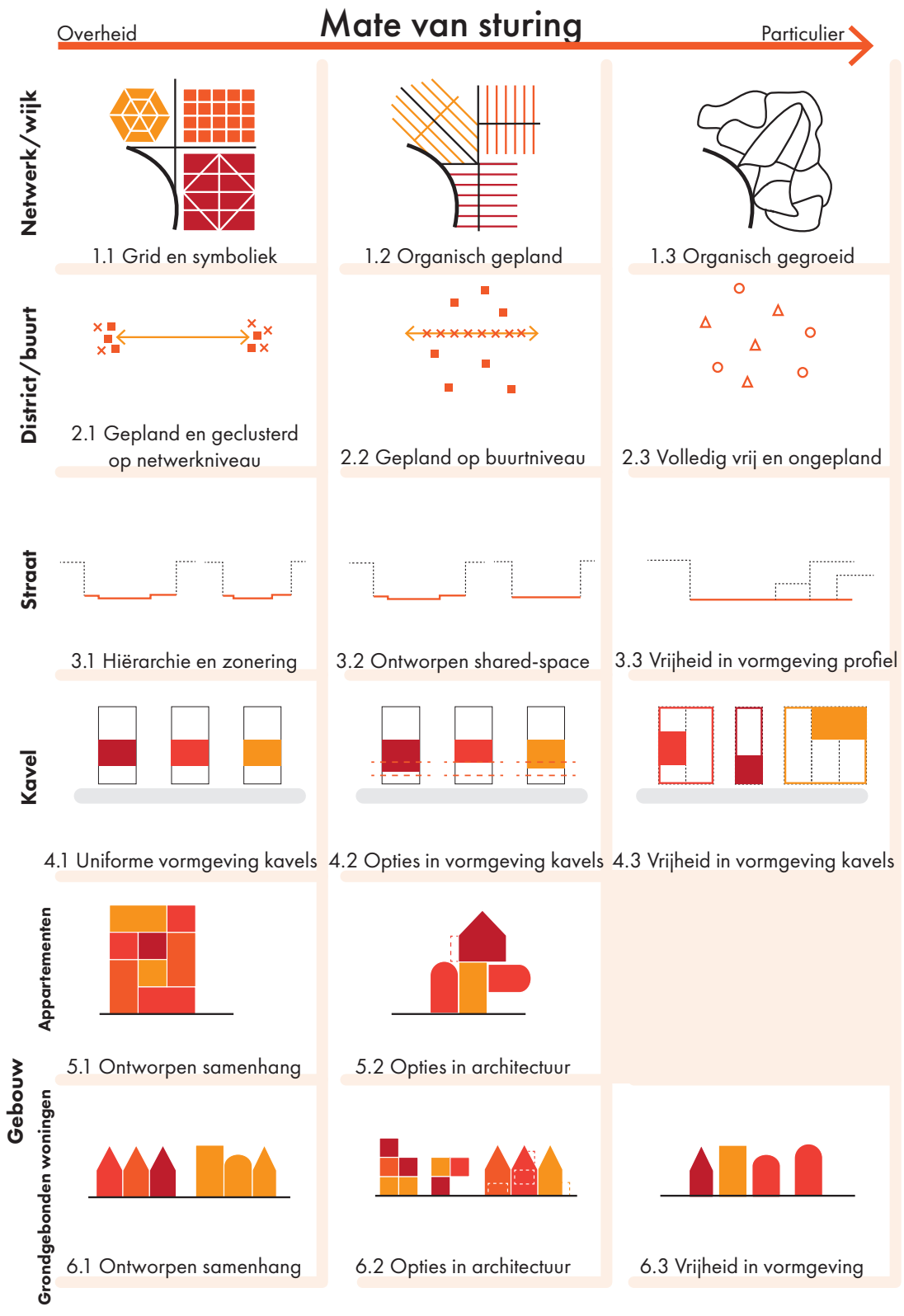

6.1 Netwerk

Op netwerkniveau moeten er keuzes gemaakt worden over de invulling van het netwerk en het onderscheid tussen districten. Op dit schaalniveau speelt de factor *voorspelbaarheid* de hoofdrol vanwege de grote rol van het netwerk bij je oriëntatievermogen en het begrijpen van de openbare ruimte.

De eerste kolom toont de concepten bij maximale overheidssturing, waarbij optimaal wordt ingezet op een voorspelbare structuur, een duidelijke wegenhiërarchie en duidelijk onderscheid in districten. In deze situatie worden de nadelen voornamelijk gevormd door beperkte mogelijkheid tot persoonlijke invulling en experiment.

In de derde kolom wordt er uitgegaan van een organische structuur waarbij het netwerk en de districten worden ingevuld volgens verantwoordelijkheid van de buurt. Deze situatie komt in internationale regio's regelmatig voor bij ongeplande stedelijke gebieden, maar kent ook gelijkenissen met vernieuwende projecten uit de hedendaagse Nederlandse stedenbouw zoals project Oosterwold in Almere. In deze situatie is er volop ruimte voor persoonlijke invulling en experiment, maar is er het risico dat de structuur, routing, wegenhiërarchie en het onderscheid in districten niet meer duidelijk te herkennen is.

Tussen deze twee uitersten in is een concept denkbaar waarbij er een grid als hoofdstructuur wordt aangelegd, waarbinnen er persoonlijke invloed uitgeoefend kan worden op kavel- en gebouwniveau. Hierdoor is er sprake van een voorspelbare structuur en een afleesbare wegenhiërarchie, terwijl er meer ruimte wordt geboden aan *personalisatie*. Ondanks dat deze kolom veel pluspunten heeft, wordt er vergeleken met kolom drie echter wel minder ruimte geboden aan *personalisatie*, en is er vergeleken met kolom één een minder duidelijk onderscheid in districten door de keuze voor een thema in inrichting van de openbare ruimte.

Legenda

- Sociale verbondenheid
- Voorspelbaarheid
- Personalisatie
- Geborgenheid
- Leefstijl & cultuur
- Walkability

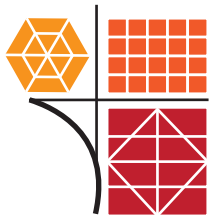

1.1 Grid en symboliek

Structuur

Gepland grid

- \- Persoonlijke invulling in het netwerk wordt beperkt
- \+ De routing is eenvoudig herkenbaar
- Er is sprake van een voorspelbare structuur

Symboliek (symbolisch of symmetrisch)

- \- Persoonlijke invulling in het netwerk wordt beperkt
- \+ De routing is eenvoudig herkenbaar
- Er is sprake van een voorspelbare structuur

Wegenhiërarchie

Door afmeting en bestrating

- \+ Er is een duidelijk afleesbare hiërarchie

Onderscheid tussen districten

Thema in architectuur
(door vorm/kleur/materiaal)

- \- De vrijheid in vormgeving wordt beperkt
- \- Het karakter van de bebouwing is monotoon
- \- Het oriëntatievermogen op buurtniveau wordt beperkt
- \+ Het thema draagt bij aan het oriëntatievermogen op netwerkniveau
- \+ Districten zijn duidelijk herkenbaar

Door wegenstructuur
(door hoofdwegen)

- \- Hoofdwegen kunnen een barrière vormen
- \+ Scheidende elementen dragen bij aan het oriëntatievermogen op netwerkniveau

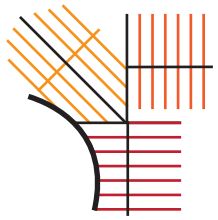

1.2 Organisch gepland

Structuur

Organisch gepland (vrij invulbaar grid)

- \- De routing is eenvoudig herkenbaar
- \+ De routing is afwisselend door de mogelijkheid tot vrije invulling
- \+ Mogelijkheid tot persoonlijke invulling binnen het grid
- Er is sprake van een voorspelbare structuur

Wegenhiërarchie

Door afmeting of bestrating

- \- Afmeting en bestrating zijn niet op elkaar afgestemd
- \+ Er is een afleesbare hiërarchie

Onderscheid tussen districten

Thema in inrichting openbare ruimte
(materiaalgebruik/(groene) inrichtingselementen)

- \- Het thema draagt bij aan het oriëntatievermogen op netwerkniveau
- \+ Vrijheid in architectuur draagt bij aan het oriëntatievermogen op buurtniveau
- Districten zijn herkenbaar maar in beperkte mate
- Mogelijkheid tot persoonlijke invulling van de architectuur en kavel

1.3 Organisch gegroeid

Structuur

Organisch gegroeid

- \- De herkenbaarheid van de routing is beperkt
- \- Er is geen sprake van een voorspelbare structuur
- \+ Mogelijkheid tot persoonlijke invulling in het netwerk
- \+ Mogelijkheid tot experiment in het netwerk

Wegenhiërarchie

Geen

- \- Er is geen duidelijk afleesbare hiërarchie

Onderscheid tussen districten

Geen onderscheid

- \- Er zijn geen thema's die bijdragen aan het oriëntatievermogen op netwerkniveau
- \- Districten zijn niet duidelijk herkenbaar
- \+ Mogelijkheid tot persoonlijke invulling van de architectuur en kavel
- \+ Mogelijkheid tot experiment door het ontbreken van beperkingen die een thema waarborgen

Structuur

	Factoren	Sturing	Inspiratie
Grid (gepland)	Voorspelbaarheid, Geborgenheid, Walkability	1	✓
Symboliek (symbolisch of symmetrisch)	Voorspelbaarheid, Geborgenheid, Walkability	1	✓
Organisch gepland (vrij invulbaar grid)*	Voorspelbaarheid, Sociale verbondenheid, Geborgenheid, Walkability	2	✓
Organisch gegroeid*	Sociale verbondenheid, Personalisatie	3	✓

- Sociale verbondenheid
- Personalisatie
- Leefstijl & cultuur
- Voorspelbaarheid
- Geborgenheid
- Walkability

Grid (gepland)
In de geselecteerde foto's is goed het planmatige karakter te zien van een gepland grid. De wegenstructuur is strak uitgelijnd en de kavels zijn uniform in grootte en rooilijnen. In de internationale regio's wordt het grid vooral gevuld met appartementen, in Nederland zijn ook de grondgebonden woningen regelmatig in een grid ontworpen. Het is dan ook geen verrassing dat een gepland grid het meest voor komt in Nederland.

Symboliek
Een symbolische of symmetrische structuur kan uiteenlopende vormen aannemen. Deze structuur vraagt om veel sturing en komt daarom vooral voor in Oost-Europa en Nederland. Zo nu en dan komen symbolische structuren ook voor in de Arabische landen, met name in Marrakech. Zuid-Azië is de enige regio waar een planmatige symbolische of symmetrische structuur niet terug te zien is.

Organisch gepland
Een structuur die veel voor komt in de internationale regio's is een organisch gepland grid. In deze structuur zijn de wegen voorontworpen in een grid terwijl daarbinnen de kavelgrootte of kavelindeling varieert. In veel gevallen wordt er een netwerk aangelegd, dat stap voor stap gevuld wordt met de ontwikkeling van losse woningen. In Nederland kennen we dit verschijnsel niet.

Organisch gegroeid
In Nederland is komt een organisch gegroeide structuur niet voor, terwijl dit in de internationale regio's de meest voorkomende structuur is. Dit zijn structuren die naast vrijheid in kavelgroottes en kavelindelingen ook een kronkelende wegenstructuur kennen. Zowel de organisch geplande als de organisch gegroeide structuren worden gekenmerkt door een kleine korrelgrootte.

- Oost-Europa
- Arabische landen
- Zuid-Azië
- Nederland

Frequentie van voorkomen

Grid (gepland)

(Google, z.d.)

Symboliek (symbolisch of symmetrisch)

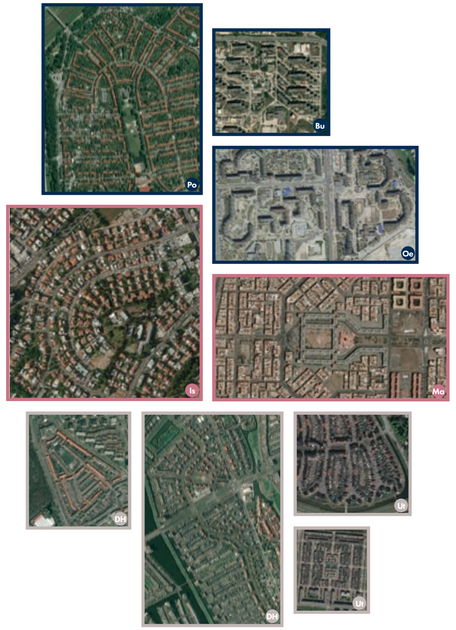

(Google, z.d.)

Organisch gepland (vrij invulbaar grid)

(Google, z.d.)

Organisch gegroeid

(Google, z.d.)

Hiërarchie in wegen

	Factoren	Sturing	Inspiratie
Door afmeting en bestrating	●	1	✓
Enkel door afmeting*	●	2	✓

- Sociale verbondenheid
- Personalisatie
- Leefstijl & cultuur
- Voorspelbaarheid
- Geborgenheid
- Walkability

Door afmeting en bestrating
In alle regio's komt het voor dat de wegenhierarchie wordt gedefineerd door onderscheid in afmeting en bestrating. In Nederland wordt altijd voor alle wegen hoogwaardige bestrating gebruikt, in de overige regio's komt het regelmatig voor dat een weg met een minder belangrijke functie zand of kiezels heeft als wegbedekking.

Enkel door afmeting
In de internationale regio's komt het ook regelmatig voor dat er enkel onderscheid wordt gemaakt in hiërarchie door afmeting. Vaak betekend dit dat smallere straten ook geasfalteerd worden.

- Oost-Europa
- Arabische landen
- Zuid-Azië
- Nederland

Frequentie van voorkomen

Door afmeting en bestrating

(Google, z.d.)

Enkel door afmeting

(Google, z.d.)

Onderscheid tussen districten

	Factoren	Sturing	Inspiratie
Thema in architectuur (d.m.v. kleur, materiaal of vorm)	Voorspelbaarheid, Walkability	1	✓
Door wegenstructuur met scheidende hoofdwegen*	Voorspelbaarheid	1	✓
Thema in inrichting openbare ruimte (d.m.v. materiaal of (groene) inrichtingselementen)*	Voorspelbaarheid, Walkability	2	

- Sociale verbondenheid
- Personalisatie
- Leefstijl & cultuur
- Voorspelbaarheid
- Geborgenheid
- Walkability

Thema in architectuur
Regelmatig kan een thema in architectuur herkend worden in een luchtfoto, bijvoorbeeld door overeenkomsten in kleur, materiaal of vorm. Met name gebieden met een planmatig karakter worden gekenmerkt door een thema in architectuur. Wat opvalt is dat in Oost-Europa een thema in architectuur voornamelijk naar voren komt bij ensembles van appartementen. In Nederland is een thema in architectuur juist voornamelijk te herkennen bij grondgebonden woningen. Voor inspiratiebeelden van thema's in architectuur op ooghoogte, wordt verwezen naar pagina 145-149.

Door wegenstructuur met onderscheidende wegen
In plaats van door een thema in architectuur, wordt in internationale regio's regelmatig onderscheid gemaakt tussen districten door de wegenstructuur. In dit geval vormen wegen een zekere fysieke barrière waardoor districten van elkaar gescheiden worden.

Thema in inrichting van de openbare ruimte
Een thema in inrichting van de openbare ruimte kan ook bijdragen aan het onderscheidend vermogen van een district. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van eenzelfde bestratingsmateriaal of door kenmerkende inrichtingselementen zoals unieke verlichting of laanbeplanting. De beeldanalyse is er onvoldoende in geslaagd om inspirerende beelden te verzamelen van dit verschijnsel.

- Oost-Europa
- Arabische landen
- Zuid-Azië
- Nederland

Frequentie van voorkomen

Thema in architectuur

(Google, z.d.)

Door wegenstructuur met scheidende hoofdwegen

(Google, z.d.)

6.2 Buurt

Op buurtniveau ligt de focus met name op routing, de positionering van voorzieningen en herkenningspunten.

In de eerste kolom worden de (directe en aantrekkelijke) routes en voorzieningen aan de hand van maximale overheidssturing georganiseerd op netwerkniveau. In deze situatie vormen voorzieningen en routes verbindende elementen tussen buurten, maar blijven buurten zelf overwegend monofunctioneel. Ook herkenningspunten worden ontworpen op netwerkniveau, maar kunnen nog ontbreken op buurtniveau.

In de derde kolom zullen directe en aantrekkelijke routes gevormd worden door gebruik. In deze situatie kunnen directe routes simpelweg bestaan uit 'olifantenpaadjes' of worden aantrekkelijke routes gevormd door middel van buurtinitiatieven. Voorzieningen worden niet gepland er is ruimte voor bedrijvigheid aan huis, een veel voorkomend fenomeen in de internationale regio's. De verspreide voorzieningen zorgen voor meer diversiteit, maar hebben tegelijkertijd tot gevolg dat er minder toevallige ontmoetingen plaatsvinden door de afwezigheid van clusters. Door volledige vrijheid in vormgeving zullen bijzondere gebouwen of reclame verspreid door de buurt te vinden zijn en als herkenningspunten fungeren. Deze grote mate van diversiteit kan er echter ook voor zorgen dat het overzicht verloren gaat.

In de middelste kolom wordt een situatie geschetst waarbij directe en aantrekkelijke routes worden georganiseerd op buurtniveau en (stationaire) voorzieningen worden geclusterd in een aangewezen zone in de buurt. Hierdoor komen binnen de buurt aantrekkelijke routes tot stand en worden korte ontmoetingen gestimuleerd. Door voorzieningen toe te staan in een aangewezen zone is er toch (beperkte) ruimte voor *personalisatie* door de optie van bedrijvigheid aan huis. Ook herkenningspunten worden ontworpen op buurtniveau, wat bijdraagt aan het oriëntatievermogen zonder het risico dat het overzicht verloren raakt.

2.1
Gepland en geclusterd op netwerkniveau

Routing

Geplande directe en aantrekkelijke routes (netwerk)

- \- Er is geen mogelijkheid tot persoonlijke invulling in de routing
- \+ Er zijn goed begaanbare en aantrekkelijke routes op netwerkniveau
- Korte ontmoetingen worden gestimuleerd tussen buurten onderling
- Directe en aantrekkelijke routes stimuleren de keuze tot lopen of fietsen

Voorzieningen

Geclusterde (stationaire) voorzieningen (netwerkniveau)

- \- Er is geen mogelijkheid tot bedrijvigheid aan huis
- \+ Door clustering is er een grotere kans op ontmoetingen tussen buurten onderling
- Buurten zijn monofunctioneel
- Het cluster vormt een diverse en interessante omgeving

Herkenningspunten

Ontworpen op netwerkniveau

(bijzonder gebouw of object)

- \- Mogelijkheid dat herkenningspunten ontbreken op buurtniveau
- \+ Herkenningspunten dragen bij aan het oriëntatievermogen op netwerkniveau

Legenda

- Sociale verbondenheid
- Voorspelbaarheid
- Personalisatie
- Geborgenheid
- Leefstijl & cultuur
- Walkability

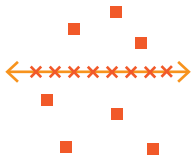

2.2
Gepland op buurt

Routing

Geplande directe en aantrekkelijke routes (buurt)

- \- Er is geen mogelijkheid tot persoonlijke invulling in de routing
- \+ Er zijn goed begaanbare en aantrekkelijke routes op buurtniveau
- Korte ontmoetingen worden gestimuleerd binnen de buurt
- Directe en aantrekkelijke routes stimuleren de keuze tot lopen of fietsen

Voorzieningen

Voorzieningen in aangewezen zone

- \- Maar enkele woningen hebben de optie tot bedrijvigheid aan huis
- \+ Door clustering grotere kans op ontmoetingen binnen de buurt
- Vorming interessante route in aangewezen zone

Stationaire voorzieningen gepland op buurtniveau

- Voldoende mogelijkheid tot ontmoetingen op buurtniveau
- Verschillende opties voor sport en spel binnen de buurt

Herkenningspunten

Ontworpen op buurtniveau

(bijzonder gebouw/object of door eigen reclame)

- \-
- \+ Herkenningspunten dragen bij aan het oriëntatievermogen op buurtniveau

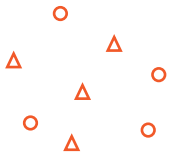

2.3
Volledig vrij

Routing

Directe en aantrekkelijke routes gevormd door gebruik

- \- Kans op minder begaanbare en aantrekkelijke routes
- \+ Er is ruimte voor toevalligheid
- Stimuleert in beperkte mate de keuze tot lopen of fietsen
- Routes worden gevormd door de buurtbewoners
- Mogelijkheid tot persoonlijke invulling in de routing

Voorzieningen

Volledige vrijheid en daardoor verspreid door de wijk

- \- Door het ontbreken van clusters worden ontmoetingen beperkt gestimuleerd
- \+ Diversiteit maakt bewegen door de wijk interessanter
- Veel mogelijkheid voor bedrijvigheid aan huis

Herkenningspunten

Volledige vrijheid en daardoor verspreid door de wijk

(bijzonder gebouw/object of door eigen reclame)

- \- Het overzicht kan verloren gaan door een overvloed aan 'herkenningspunten'
- \+ Herkenningspunten dragen bij aan het oriëntatievermogen op buurtniveau
- Diversiteit maakt het bewegen door de wijk interessanter
- Er is veel vrijheid in persoonlijke invulling in architectuur

Voorzieningen

	Factoren	Sturing	Inspiratie
Uitingen op straat (evenementen, demonstraties)	Sociale verbondenheid, Leefstijl & Cultuur	-	
Broedplaats of vrijplaats	Sociale verbondenheid, Leefstijl & Cultuur	-	
Speelvelden en sportplekken	Sociale verbondenheid, Leefstijl & Cultuur	-	✓
Religieuze voorzieningen	Sociale verbondenheid, Leefstijl & Cultuur	-	
Collectief groen (dat uitnodigt om te gebruiken)	Sociale verbondenheid	1 2	
Voorzieningen geclusterd*	Sociale verbondenheid, Walkability	1 2	✓
Voorzieningen verspreid door de wijk*	Sociale verbondenheid, Walkability	3	✓

● Sociale verbondenheid ● Personalisatie ● Leefstijl & Cultuur
● Voorspelbaarheid ● Geborgenheid ● Walkability

Speelvelden en sportplekken
In de meer planmatige gebieden komen ontworpen speelvelden en sportplekken regelmatig voor. In Oost-Europa komen ze voornamelijk voor in de gebieden met appartementen, in Nederland komen ze verspreid voor in alle woongebieden.

Religieuze voorzieningen
Voornamelijk in Zuid-Azië en de Arabische landen worden woonwijken gekenmerkt door opvallend veel kleinschalige religieuze voorzieningen. Ook in Oost-Europa zijn religieuze voorzieningen regelmatig een onderdeel van woongebieden. De religieuze voorzieningen zijn enkel in kaart zijn gebracht aan de hand van luchtfoto's, wat onvoldoende inspirerende beelden oplevert.

Collectief groen (dat uitnodigt om te gebruiken)
In gebieden met een planmatig karakter komt het regelmatig voor dat collectief groen ontworpen is, bijvoorbeeld in Oost-Europa en Nederland. In beide regio's wordt er enkel in beperkte mate een functie toegekend aan het collectieve groen, waardoor het lastig was om voldoende inspirerende beelden te verzamelen van collectief groen dat uitnodigt om te gebruiken.

Voorzieningen geclusterd
Het komt in de stadsrand van de Arabische landen en Zuid-Azië vaak voor dat voorzieningen worden geclusterd in een bepaalde zone, zoals rondom een buurtplein of in de plint van gebouwen langs een veelgebruikte route. De voorzieningen zijn vaak kleinschalig en er wordt uitvoerig gebruik gemaakt van reclame.

Voorzieningen verspreid door de wijk
In de Arabische landen en Zuid-Azië komen voorzieningen ook vaak verspreid door de wijk voor. Dit zijn regelmatig kleinschalige functies die ook de ruimte hebben om een deel van de openbare ruimte toe te eigenen. In Oost-Europa en Nederland komt dit enkel zeer incidenteel voor.

Speelvelden en sportplekken

(Google, z.d.)

Geclusterde voorzieningen

(Google, z.d.)

Voorzieningen verspreid door de wijk

(Google, z.d.)

Herkenningspunten

	Factoren	Sturing	Inspiratie
Bijzonder gebouw of object		-	✓
Opvallende reclame		-	✓

- Sociale verbondenheid
- Personalisatie
- Leefstijl & Cultuur
- Voorspelbaarheid
- Geborgenheid
- Walkability

Bijzonder gebouw of object
Bijzondere gebouwen of objecten worden voornamelijk gekenmerkt door een opvallende kleur, bijzonder patroon en/of een opmerkelijke hoogte. In Zuid-Azië komen deze herkenningspunten het meest frequent voor, onder andere omdat hier veel bonte kleuren gebruikt worden in de vormgeving van gebouwen.

Opvallende reclame
De regio's waar de meeste voorzieningen voorkomen in de stadsrand, de Arabische landen en Zuid-Azië, zijn ook de regio's waar reclame het meest frequent functioneert als herkenningspunt. Dit zijn vaak kleinschalige voorzieningen die een deel van de openbare ruimte toe-eigenen aan de hand van reclame.

- Oost-Europa
- Arabische landen
- Zuid-Azië
- Nederland

Frequentie van voorkomen

Bijzonder gebouw of object

(Google, z.d.)

Opvallende reclame

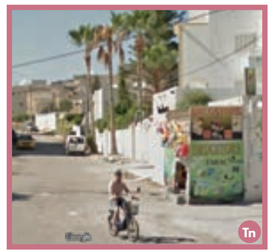

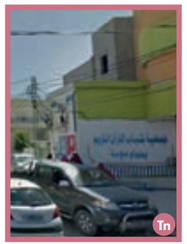

(Google, z.d.)

6.3 Straat

Op het schaalniveau van de straat komen verschillende factoren samen.

In kolom één wordt sterke overheidssturing ingezet om een voorspelbare omgeving te creëren aan de hand van scheiding van mobiliteit en een goede organisatie van algemene en informatieve inrichtingselementen zoals bankjes, wegbewijzering en verlichting. Door de duidelijke zonering en uniformiteit in het straatbeeld is er geen ruimte voor persoonlijke invulling van de openbare ruimte en is er sprake van lange rechte zichtlijnen. Indien er met de juiste ruimtelijke ingrediënten wordt ontworpen kan er een compacte ruimtelijke opzet worden ontworpen met behulp van smalle straatprofielen en openbaar groen.

In kolom drie wordt de verantwoordelijkheid volledig neergelegd bij de particulier, wat ruimte biedt voor experiment en persoonlijke invulling van de openbare ruimte. Dit brengt ook risico's met zich mee: er wordt in beperkte mate ingespeeld op *voorspelbaarheid* door de afwezigheid van zonering, goed begaanbare bestrating en inrichtingselementen. Kolom drie wordt gekenmerkt door een grote diversiteit, die op een positieve wijze zorgt voor verspringingen in zichtlijnen en kleinschalige intieme diversiteit maar tegelijkertijd het visueel overzicht kan beperken. Omdat er vanuit de overheid geen invloed is op de ruimtelijke opzet is er een kans op loze ruimten in de stedelijke structuur.

In de middelste kolom wordt de zonering van straten gedeeltelijk los gelaten bij wegen (op hoofdwegen na) door gebruik te maken van ontworpen shared-space. Bij deze wegen is er geen persoonlijke invulling in de inrichting/ bestrating mogelijk, maar kan er wel persoonlijke invloed uitgeoefend worden door de mogelijkheid tot multifunctioneel gebruik. Door meer diversiteit toe te staan (door te plannen met keuzeopties) in de ruimtelijke opzet zullen zichtlijnen meer verspringen en zal diversiteit een bijdrage leveren aan de *geborgenheid*. Vergeleken met de laatste kolom zal de diversiteit hier echter enkel in beperkte mate aanwezig zijn. Gezien het feit dat er nog steeds overheidssturing aanwezig is, kan er ook in deze situatie ontworpen worden aan de hand van algemene en informatieve inrichtingselementen en compacte profielen met openbaar groen.

3.1
Hiërarchie en zonering

Functieaanduiding en bestrating

Duidelijke zonering (scheiding van mobiliteit)

- Er is geen mogelijkheid tot persoonlijke invulling van de openbare ruimte (-)
- Mobiliteitsvormen worden volledig van elkaar gescheiden (+)
- Geen mogelijkheid tot experiment in de openbare ruimte
- De bestrating is goed begaanbaar

Ruimtelijke opzet

Visueel overzicht door lange zichtlijnen

- Zichtlijnen zullen beperkt verspringen of afgebroken worden (-)
- De stedelijke ruimte is leesbaar en overzichtelijk (+)

(Compact) ontworpen ruimtelijke opzet

- Aan de hand van planologie kunnen straatprofielen ontworpen worden met een compacte opzet (+)
- Openbaar groen kan ingezet worden om de intimiteit te vergroten
- Een compacte opzet kan ontmoetingen stimuleren

Inrichtingselementen

Gepland volgens optimaal gebruiksgemak en veiligheid

- Algemene inrichtingselementen (+)
- Informatieve inrichtingselementen
- Verlichting is afgestemd op de wegenhiërarchie
- Obstakels kunnen worden beperkt door regulatie

Legenda

- Sociale verbondenheid
- Geborgenheid
- Voorspelbaarheid
- Leefstijl & cultuur
- Personalisatie
- Walkability

3.2
Ontworpen shared-space

Functieaanduiding en bestrating

Meer straatprofielen die vrijheid bieden in gebruik

(hoofdwegen zonering en rest ontworpen shared space)

- Er is geen mogelijkheid tot persoonlijke inrichting van de openbare ruimte (-)
- Mobiliteitsvormen worden op hoofdwegen van elkaar gescheiden (+)
- De bestrating is goed begaanbaar
- Mogelijkheid tot persoonlijke invulling van de openbare ruimte door gebruik

Ruimtelijke opzet

Visuele links met beperkt overzicht

- Zichtlijnen zullen meer verspringen door het (beperkt) toestaan van diversiteit in kavels en woningen (+)

Ruimtelijke opzet gevormd door plannen met keuzeopties

- Aan de hand van planologie kunnen straatprofielen ontworpen worden met een compacte opzet (+)
- (Beperkte) keuzeopties in kavels en woningen dragen bij aan diversiteit
- Openbaar groen kan ingezet worden om de intimiteit te vergroten
- Een compacte opzet kan ontmoetingen stimuleren

Inrichtingselementen

Essentiële inrichtingselementen worden gepland

- Algemene inrichtingselementen (+)
- Informatieve inrichtingselementen
- Verlichting is afgestemd op de wegenhiërarchie
- Obstakels kunnen worden beperkt door regulatie

3.3
Vrijheid in vormgeving profiel

Functieaanduiding en bestrating

Vrij in te delen open(bare) ruimte

(shared space verantwoordelijkheid van de buurt)

- Mobiliteitsvormen worden niet van elkaar gescheiden (-)
- Mogelijkheid tot persoonlijke invulling in inrichting en gebruik (+)
- De bestrating is mogelijk beperkt begaanbaar
- Er is ruimte voor experiment in de vormgeving van het profiel

Ruimtelijke opzet

Geen overzicht

- Stedelijke ruimten zijn beperkt leesbaar en niet overzichtelijk (-)
- Zichtlijnen zullen verspringen, afbuigen of afgebroken worden door sterke diversiteit in kavels en woningen (+)

Ruimtelijke opzet gevormd door persoonlijke invulling

- Mogelijkheid tot loze ruimten (-)
- Persoonlijke invulling zorgt voor kleinschalige diversiteit (+)
- Openbaar groen is afwezig
- Mogelijkheid tot persoonlijke invulling in de ruimtelijke opzet

Inrichtingselementen

Door bewoners (op aanvraag)

- Er zijn in beperkte mate algemene en informatieve inrichtingselementen aanwezig (-)
- Er is meer vrijheid voor inrichting aan de hand van persoonlijke spullen (+)
- Verlichting ontbreekt of is in beperkte mate aanwezig
- Door het ontbreken van regulatie worden routes mogelijk onderbroken door obstakels

Functieaanduiding en bestrating

	Factoren	Sturing	Inspiratie
Zonering			
Scheiding van mobiliteit		1	✓
Goed begaanbare bestrating		1 2	
Vrij in te delen open(bare) ruimte			
Ontworpen shared-space*		2	✓
Shared-space volgens eigen verantwoordelijkheid*		3	✓

● Sociale verbondenheid ● Personalisatie ● Leefstijl & Cultuur
● Voorspelbaarheid ● Geborgenheid ● Walkability

Scheiding van mobiliteit
Het toepassen van duidelijke zonering en strenge scheiding van mobiliteit is terug te zien in alle regio's behalve in Zuid-Azië. De frequentie waarin dit verschijnsel in de overige regio's voor komt verschilt, maar de vormgeving komt redelijk overeen: mobiliteitsvormen worden gescheiden door verschil in bestrating of door scheidende elementen zoals een stoep of berm.
Er wordt gesproken van sterke scheiding van mobiliteit wanneer minimaal drie van de volgende mobiliteitsvormen een eigen toegekende zone hebben: voetgangers, autoverkeer, geparkeerde auto's en/of fietsers.

Goed begaanbare bestrating
Goed begaanbare bestrating komt met name voor in de meer planmatige gebieden. Dit ruimtelijk kenmerk komt ook duidelijk naar voren in de referenties waar uit wordt gegaan van scheiding van mobiliteit. Voor inspirerende beelden wordt verwezen naar deze inspiratiepagina.

Ontworpen shared-space
De straatprofielen die meer vrijheid bieden in gebruik komen voor in alle regio's en worden in alle gevallen vormgegeven door uniformiteit in bestrating. Het profiel wordt gezien als 'ontworpen' shared-space wanneer er sprake is van goed onderhouden (aangelegde) bestrating zoals asfalt of klinkers. In Nederland wordt, ondanks dat het straatprofiel functioneert als shared-space, toch in kleine mate onderscheid gemaakt in rijbaan en voetpad door bestrating.

Shared-space volgens eigen verantwoordelijkheid
Vrij in te delen open(bare) ruimte is met name bekend in de Arabische landen en Zuid-Azië. De vormgeving wordt vooral gekenmerkt door een rommelig karakter en/of het ontbreken van verharding. Wat leuk is om te zien aan de voorbeelden uit Bangladesh is dat er hierdoor meer vrijheid lijkt te zijn om een deel van het profiel toe te eigenen met een bedrijfje of persoonlijke spullen.

Scheiding van mobiliteit

(Google, z.d.)

Ontworpen shared-space

(Google, z.d.)

Shared-space volgens eigen verantwoordelijkheid

(Google, z.d.)

Ruimtelijke opzet

	Factoren	Storing	Inspiratie
Intimiteit			
Beëindiging zichtlijn (afbuigen of verspringen van de straat)		-	✓
Diversiteit en/of een compacte opzet dragen bij aan intimiteit*		-	✓
Overige elementen die ruimten opbreken of beschutting bieden		-	
Persoonlijk groen draagt bij aan intimiteit		-	✓
Openbaar groen draagt bij aan intimiteit		1 2	✓
Overzicht			
Visueel overzicht en lange zichtlijnen (visuele links)		1 2	✓

Sociale verbondenheid · Personalisatie · Leefstijl & cultuur · Voorspelbaarheid · Geborgenheid · Walkability

Beëindiging zichtlijn (afbuigen of verspringen van de straat)
Het beëindigen van een zichtlijn kan onder andere door het afbuigen van een straat of door een gebouw dat haaks op de zichtlijn is geplaatst. Het is opvallend dat dit zich in Zuid-Azië en de Arabische landen regelmatig voor doet bij smalle straatjes die gekenmerkt worden door shared-space.

Diversiteit en/of een compacte opzet dragen bij aan intimiteit
In de internationale regio's wordt een kleine korrelgrootte en variatie in vormgeving vaak gecombineerd met een compact profiel. In Nederland is er vaker sprake van een ontworpen compact profiel met uniformiteit in architectuur.

Overige elementen die ruimten opbreken of beschutting bieden
Het grootste deel van elementen die ruimten opbreken of beschutting bieden worden reeds behandeld op de overige inspiratiepagina's. Denk hierbij bijvoorbeeld aan bomen, planten of luifels.

Persoonlijk groen draagt bij aan intimiteit
Wanneer de bufferzone ingericht wordt met persoonlijk groen draagt dit al snel bij aan de intimiteit. Persoonlijk groen is voornamelijk waardeval voor het bewerkstelligen van intimiteit wanneer dit in grote mate aanwezig is.

Openbaar groen draagt bij aan intimiteit
Alle regio's kennen openbaar groen dat bijdraagt aan de intimiteit. In de meer plannmatige gebieden in Oost-Europa en Nederland levert laanbeplanting een belangrijke bijdrage aan de intimiteit, terwijl in de Arabische landen en Zuid-Azië vaker gebruik wordt gemaakt van losse bomen met een ongepland karakter.

Visueel overzicht en lange zichtlijnen (visuele links)
Visueel overzicht komt in de foto's voornamelijk tot stand door brede profielen, beperkte diversiteit in architectuur en de afwezigheid van hoge afbakeningen die het zicht beperken. In Zuid-Azië is het visueel overzicht regelmatig laag door smalle profielen en een grote diversiteit in architectuur en kavelindeling.

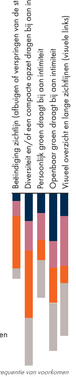

Beëindiging zichtlijn (afbuigen of verspringen van de straat)

(Google, z.d.)

Diversiteit en/of een compacte opzet dragen bij aan intimiteit

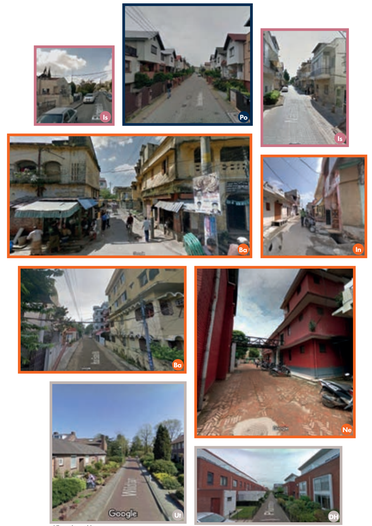

(Google, z.d.)

Persoonlijk groen draagt bij aan intimiteit

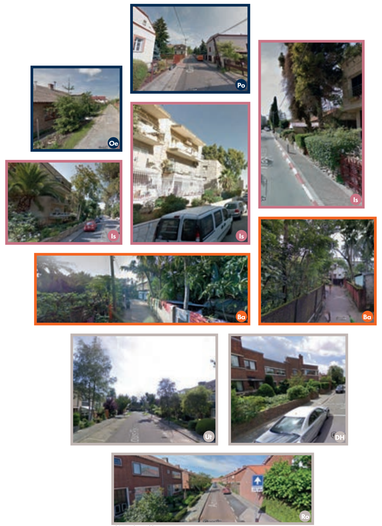

(Google, z.d.)

Openbaar groen draagt bij aan intimiteit

(Google, z.d.)

Visueel overzicht en lange zichtlijnen (visuele links)

(Google, z.d.)

Inrichtingselementen

	Factoren	Sturing	Inspiratie
Geen obstakels door inrichtingselementen	Geborgenheid	-	
Informatief (reclame, borden, straatnamen, kaarten, etc.)	Voorspelbaarheid, Geborgenheid	1 2	✓
Algemeen (bushokje, paaltjes, etc.)	Voorspelbaarheid	1 2	✓
Straatverlichting	Voorspelbaarheid, Walkability	1 2	✓
Openbaar groen (bomen, laanbeplanting, struiken, etc.)	Sociale verbondenheid, Personalisatie, Walkability	1 2	✓

- Sociale verbondenheid
- Personalisatie
- Leefstijl & cultuur
- Voorspelbaarheid
- Geborgenheid
- Walkability

Geen obstakels door inrichtingselementen
Wanneer inrichtingselementen geen obstakels vormen betekent dit dat de stoep vrij is van hinderende objecten zoals elektriciteitskasten of vuilnisbakken. Dit ruimtelijke kenmerk spreekt voor zich, en is niet opgenomen in de inspiratiepagina's.

Informatief (reclame, borden, straatnamen, kaarten, etc.)
In Oost-Europa en Nederland wordt het straatprofiel regelmatig ingericht aan de hand van informatieve bebording. Met name in Nederland is er een grote verscheidenheid aan informatieve bebording. In Zuid-Azië nemen informatieve inrichtingselementen voornamelijk de vorm aan van reclame.

Algemeen (bushokje, paaltjes, etc.)
Algemene inrichtingselementen komen in beperkte mate terug in de beeldanalyse. Vaak nemen deze inrichtingselementen de vorm aan van paaltjes, waarbij rood met wit kleurgebruik een algemeen bekend verschijnsel lijkt te zijn.

Straatverlichting
In alle regio's wordt gebruik gemaakt van straatverlichting. Wat opvalt is dat, op Zuid-Azië na, in veel regio's er gebruik gemaakt wordt van bijzondere straatverlichting die is afgesteld op het karakter van een bepaald gebied.

Openbaar groen (bomen, laanbeplanting, struiken)
In alle regio's is openbaar groen onderdeel van het straatbeeld. In de meeste regio's heeft dit openbaar groen een planmatig karakter en neemt het de vorm aan van laanbeplanting of groene velden. In Zuid-Azië heeft het openbaar groen over het algemeen organisch en experimenteel karakter.

- Oost-Europa
- Arabische landen
- Zuid-Azië
- Nederland

Frequentie van voorkomen

Informatief (reclame, borden, straatnamen, kaarten, etc.)

(Google, z.d.)

Algemeen (bushokje, paaltjes, etc.)

(Google, z.d.)

Straatverlichting

(Google, z.d.)

Openbaar groen (bomen, laanbeplanting, struiken, etc.)

(Google, z.d.)

6.4 Kavel

Op het schaalniveau van de kavel begint het privédomein, misschien wel de belangrijkste plek om je thuis te voelen.

Met sterke overheidssturing, zoals in kolom één, kan door uniformiteit in woningtypologieën en kavelvormgeving er voor gezorgd worden dat het visueel overzicht behouden blijft. In het voordeel van de factor *sociale verbondenheid* kan er op worden toegezien dat entrees altijd aan de straat grenzen en dat de overgang en afbakening van de bufferzone interactie met de straat toelaat. De uniformiteit kan echter resulteren in een beperkte intimiteit en dynamiek en de afwezigheid van persoonlijke invloed.

In kolom drie is het voor de hand liggend dat er sprake is van vrijstaande woningen als voornaamste woningtypologie. Om typologieën zoals rijtjeshuizen te realiseren is er eenmaal samenwerking en sturing nodig op een hoger schaalniveau. Ondanks dat de keuze van typologie wordt beperkt, is er veel personalisatie mogelijk door vrijheid in kavelgrootte en -indeling. Dit resulteert in een divers en dynamisch straatbeeld dat bijdraagt aan een goede *walkability* en *geborgenheid*, maar van nadelige invloed kan zijn op de *voorspelbaarheid*. Een keerpunt is dat de kans op ontmoetingen bij de voordeur aanzienlijk wordt verminderd en dat er door vrijheid in vormgeving gekozen kan worden voor een hoge afbakening die contact met de straat beperkt.

In de middelste kolom kan er gekozen worden voor een middenweg, waarbij ruimte wordt geboden aan *personalisatie* waarbij eveneens rekening wordt gehouden met het visuele overzicht in de buurt. De mogelijkheid tot persoonlijke invloed is echter wel beperkt, net zoals de mate waarin dit bijdraagt aan diversiteit en dynamiek in het straatbeeld. In deze situatie kunnen er keuzeopties worden aangereikt voor de vormging van de overgang en afbakening van de bufferzone, waardoor er bijvoorbeeld ook gekozen kan worden voor een middelhoge afbakening. Een hoge afbakening wordt uitgesloten, waardoor contact met de straat blijft gewaarborgd. Desondanks kan een middelhoge afbakening (vergeleken met een lage afbakening) een verminderde sociale controle en lagere kans op ontmoeting teweeg brengen.

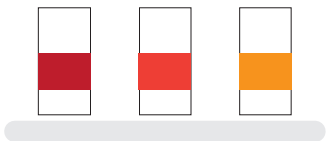

4.1
Uniforme vormgeving kavels

Typologie

Uniform ontworpen typologie
(Rijtjeshuizen, rug-aan-rug, appartementenstrook, -toren of -blok)

- Uniformiteit in typologie beperkt de intimiteit
- Er is enkel keuze in typologie op buurtniveau
- Er heerst visueel overzicht door uniformiteit in typologie

Kavel vormgeving

Indeling kavel staat vast

- Er is geen persoonlijke invloed op de kavelindeling
- De dynamiek in het straatbeeld is minimaal
- Entrees zullen aan de straat gesitueerd zijn
- Ontmoetingen bij (uitgelijnde) voordeuren worden gestimuleerd

Kavelgrootte staat vast

- Er is geen persoonlijke invloed op de kavelgrootte
- De dynamiek in het straatbeeld is minimaal

Bufferzone

Overgang en afbakening is voorontworpen

- De mate van privacy is beperkt
- Er is geen persoonlijke invloed op de vormgeving
- De mogelijkheid tot sociale controle en ontmoetingen wordt gewaarborgd
- Sociale controle faciliteert een veilige wandelomgeving
- Niveauverschillen die overgang verzachten worden voorontworpen

Legenda
- Sociale verbondenheid
- Geborgenheid
- Voorspelbaarheid
- Leefstijl & cultuur
- Personalisatie
- Walkability

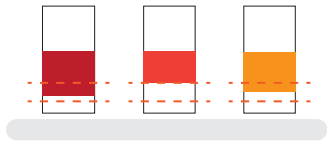

4.2
Opties in vormgeving kavels

Typologie

Vooraf bepaalde zonering van diverse typologieën
(Rijtjeshuizen, rug-aan-rug, appartementenstrook, -toren of -blok)

- Diversiteit in typologieën dragen bij aan de intimiteit
- Mogelijkheid tot persoonlijke keuze in typologie op straatniveau
- Visueel overzicht blijft gewaarborgd door clustering van typologieën

Kavel vormgeving

Keuze in indeling kavel (regulatie)

- Mogelijkheid tot (beperkte) persoonlijke keuzeopties in de indeling van de kavel
- Het straatbeeld is (in beperkte mate) dynamisch
- Entrees zullen aan de straat gesitueerd zijn
- Ontmoetingen bij (uitgelijnde) voordeuren worden gestimuleerd

Geplande diversiteit in kavelgrootte

- Er is geen persoonlijke invloed op de kavelgrootte
- Door geplande diversiteit een (beperkte) keuze in kavelgroottes
- (Beperkte) dynamiek in het straatbeeld

Bufferzone

Keuze in overang en afbakening volgens regelgeving

- Optie tot middelhoge afbakeningen zorgt voor een kans op verminderde sociale controle
- Ontwerpopties met meer keuze in privacy
- Ontwerpopties met meer keuze in vormgeving
- Het contact met de straat wordt altijd (gedeeltelijk) gewaarborgd
- Er zijn verschillende keuzeopties mogelijk in niveauverschillen die de overgang verzachten

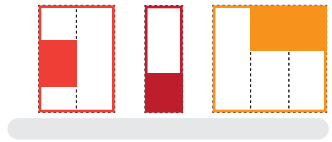

4.3
Vrijheid in vormgeving kavels

Typologie

Typologieën die geen samenwerking vereisen
(Vrijstaande woningen)

- Typologieën die vallen onder geschakelde woningen worden uitgesloten
- De diversiteit is van nadelige invloed op het visueel overzicht
- Kleinschalige diversiteit in vormgeving van de kavels en woningen draagt bij aan de intimiteit
- Persoonlijke keuze in woning op kavelniveau

Kavel vormgeving

Indeling kavel vrij

- Een verminderde kans op ontmoetingen bij de voordeur
- Er is een kans op verminderd zicht op straat
- Het visueel overzicht wordt beperkt
- Mogelijkheid tot persoonlijke invloed op de kavelindeling
- Vrije kavelindeling zorgt voor een dynamisch straatbeeld

Kavelgrootte vrij te kiezen

- Mogelijkheid tot loze ruimten
- Er is een persoonlijke invloed op de kavelgrootte
- Het straatbeeld wordt gekenmerkt door dynamiek

Bufferzone

Keuze in overgang en afbakening is volledig vrij

- Onmoetingen in de voortuin worden mogelijk uitgesloten
- Kans op lage sociale controle (onveiligheid)
- Kans op hogere afbakening en anonimiteit
- Mogelijkheid tot persoonlijke vormgeving van de afbakening
- Meer privacy (volgens persoonlijke behoefte)
- Diversiteit in niveauverschillen die de overgang verzachten

Typologie

	Factoren	Sturing	Inspiratie
Geplande typologie (rijtjeshuizen, rug-aan-rug, geschakelde woningen)*	Sociale verbondenheid, Voorspelbaarheid, Personalisatie, Geborgenheid, Leefstijl & cultuur, Walkability	1, 2	✓
Geplande typologie (appartementenblok, -strook of -toren)*	Sociale verbondenheid, Voorspelbaarheid, Personalisatie, Geborgenheid, Leefstijl & cultuur, Walkability	1, 2	✓
Typologie die geen samenwerking vereist (vrijstaande woningen)*	Personalisatie	3	✓

Geplande typologie
(rijtjeshuizen, rug-aan-rug, geschakelde woningen)
Bij grondgebonden woningen bestaat een geplande typologie over het algemeen uit geschakelde woningen. In Nederland is rijtjeshuizen de meest voorkomende geplande typologie, die gekenmerkt wordt door uniformiteit in architectuur. In de internationale regio's komt een geplande typologie regelmatig voor in de vorm van geschakelde woningen of rug-aan-rug woningen, waarbij er op gebouwniveau onderscheid wordt gemaakt in vormgeving door kleur- en materiaalgebruik.

Geplande typologie
(appartementenblok, -strook of -toren)
Bij appartementen is er altijd sprake van een geplande typologie. In Nederland en Oost-Europa nemen appartementen vaak de vorm aan van grootschalige stroken of bouwblokken. In de Arabische landen en Zuid-Azië worden appartementen vaak gekenmerkt door een kleine korrelgrootte en/of diversiteit in vormgeving.

Typologie die geen samenwerking vereist
(vrijstaande woningen)
In deze situatie gaat het om vrijstaande woningen die over het algemeen worden vormgegeven op een persoonlijke en unieke wijze. Deze typologie komt vaak voor in combinatie met een vrije kavelindeling. De Nederlandse stadsrand is relatief onbekend met dit verschijnsel.

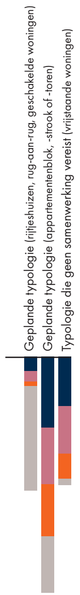

Geplande typologie (rijtjeshuizen, rug-aan-rug, geschakelde woningen)

(Google, z.d.)

Geplande typologie (appartementenblok, -strook of -toren)

(Google, z.d.)

Typologie die geen samenwerking vereist (vrijstaande woningen)

(Google, z.d.)

Kavel vormgeving

	Factoren	Sturing	Inspiratie
Kavelgrootte			
Gelijkheid in grootte (grootte staat vast)*	●	1 2	✓
Variatie in grootte*	● ●	3	✓

● Sociale verbondenheid ● Personalisatie ● Leefstijl & cultuur
● Voorspelbaarheid ● Geborgenheid ● Walkability

Gelijkheid in grootte (grootte staat vast)
Elke regio kent structuren waarbij de kavelgrootte vast staat. In de Arabische landen en Zuid-Azië resulteert dit vaak in een redelijk eenvoudig grid met een uniforme typologie. In Oost-Europa en Nederland wordt een vaste kavelgrootte ook toegepast in een symmetrische en/of symbolische morfologie.

Variatie in grootte
Een volledig vrij te kiezen kavelgrootte komt in de getoonde regio's met name voor in organische structuren met een relatief lage dichtheid. In de Nederlandse stadsrand komt volledige vrijheid in kavelgrootte niet voor.

Oost-Europa
Arabische landen
Zuid-Azië
Nederland

Frequentie van voorkomen

Gelijkheid in grootte (grootte staat vast)

(Google, z.d.)

Variatie in grootte

(Google, z.d.)

Kavel vormgeving

	Factoren	Sturing	Inspiratie
Indeling kavel			
Door regulatie (entree aan de straat, rooilijnen, etc.)	Sociale verbondenheid, Personalisatie, Leefstijl & cultuur, Voorspelbaarheid, Geborgenheid, Walkability	1, 2, 3	✓
Vrij in te delen			✓

Door regulatie (entree aan de straat, rooilijnen, etc.)
Over het algemeen is de Nederlandse stadsrand ontworpen vanuit een kavelindeling die vast staat, wat resulteert in een uniform karakter. In de overige regio's komt een vaste kavelindeling ook voor, maar wordt hierbij meer onderscheid gemaakt in architectuur op gebouwniveau. In beide situaties resulteert een vastgestelde kavelindeling in uitgelijnde woningen en voortuinen.

Vrij in te delen
Een vrij in te delen kavel heeft over het algemeen tot gevolg dat er minder voordeuren aan de straat zijn en dat de straat een minder duidelijke straatwand heeft. Wel zorgt een vrij in te delen kavel voor diversiteit in het straatbeeld.

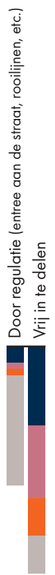

Oost-Europa
Arabische landen
Zuid-Azië
Nederland

Frequentie van voorkomen

Door regulatie (entrees aan de straat, roolijnen, etc.)

(Google, z.d.)

Vrij in te delen

(Google, z.d.)

Bufferzone

	Factoren	Sturing	Inspiratie
Afbakening			
Geen afbakening	Sociale verbondenheid, Voorspelbaarheid, Geborgenheid	1	✓
Toegankelijk privé (transparant hek of lage/ middelhoge muur/heg)*	Sociale verbondenheid, Personalisatie, Geborgenheid	1 2	✓
Sterk privé (hoge muur of heg)*	Personalisatie	3	✓

Sociale verbondenheid · Personalisatie · Leefstijl & cultuur · Voorspelbaarheid · Geborgenheid · Walkability

Geen afbakening
In alle regio's komt het voor dat er geen gebruik wordt gemaakt van een afbakening. In de Arabische landen en Zuid-Azië is er regelmatig sprake van introverte woningen waarbij de bufferzone ontbreekt. In dit geval ligt een afbakening van het privéterrein vanzelfsprekend niet voor de hand, omdat de buitenmuur van het gebouw hier al in voorziet. In Nederland is er echter regelmatig wel sprake van een bufferzone waar desondanks geen afbakening aan toe wordt gekend. Dit lijkt grotendeels het effect te zijn van regelgeving.

Toegankelijk privé
(transparant hek of lage/ middelhoge muur/heg)
Bufferzones met een toegankelijk privé karakter zijn voorzien van een afbakening die contact met de straat niet uit sluit. In veel gevallen lijkt het alsof er uit wordt gegaan van een maximale hoogte die wordt afgedwongen aan de hand van regelgeving. In de meeste regio's varieert de vormgeving in materiaal en hoogte, in Oost-Europa wordt er in de meeste gevallen gekozen voor een (transparant) hekwerk.

Sterk privé
Bufferzones die worden afgebakend met een hoge muur of heg hebben een sterk privé karakter. In de internationale regio's komt dit ruimtelijk kenmerk regelmatig voor. In de Arabische landen toont een sterke afbakening vaak gelijkenissen met een volwaardige buitenmuur van een gebouw. De straten ogen overwegend anoniem en er heerst een lage sociale controle.

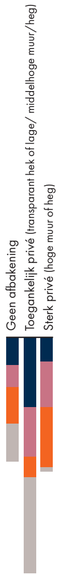

Oost-Europa
Arabische landen
Zuid-Azië
Nederland

Frequentie van voorkomen

Geen afbakening

(Google, z.d.)

Toegankelijk privé (transparant hek of lage/ middelhoge muur/heg)

(Google, z.d.)

Sterk privé (hoge muur of heg)

(Google, z.d.)

Bufferzone

Niveauverschillen of gevelelementen die de overgang verzachten
Er zijn verschillende elementen die de overgang van de bufferzone kunnen verzachten. Deze elementen, zoals geveldynamiek en open plinten, komen reeds aan bod op de inspiratiepagina's die horen bij het schaalniveau 'gebouw'.

Wordt onderhouden en met zorg ingericht
Het is interessant om vast te stellen of de bufferzone wordt onderhouden en met zorg wordt ingericht. Wordt er een bepaalde status gehangen aan het uiterlijk van de bufferzone of is het een rommelig gebied dat functioneert als opslagplaats? Dit ruimtelijk kenmerk is niet opgenomen in de inspiratiepagina's omdat dit kenmerk gekleurd wordt door een persoonlijke perceptie. Voor de vormgeving van de bufferzone kunnen de overige inspiratiepagina's geraadpleegd worden.

Wordt gepersonaliseerd door persoonlijke spullen
Wanneer mensen zich er comfortabel bij voelen om de bufferzone in te richten met persoonlijke spullen is dit een eerste teken dat het thuisgevoel vanuit huis verlengd wordt richting de straat. Voorbeelden van persoonlijke spullen zijn bloempotten, bankjes en was die te drogen hangt.

Wordt gepersonaliseerd door persoonlijk groen
In alle regio's wordt de bufferzone regelmatig ingericht met persoonlijk groen. Persoonlijk groen komt voor in verschillende vormen: van perfect geknipte hagen tot wild groeiende struiken.

Voorzieningen die een bufferzone toe-eigenen
In de Arabische landen en Zuid-Azië komt het regelmatig voor dat voorzieningen een deel van de openbare ruimte toe-eigenen. Dit gebeurt bijvoorbeeld aan de hand van uitgestalde producten of overkappingen, die sterk bijdragen aan het uitnodigende karakter van de voorziening.

Wordt gepersonaliseerd door persoonlijke spullen

(Google, z.d.)

Wordt gepersonaliseerd door persoonlijk groen

(Google, z.d.)

Voorzieningen die een bufferzone toe-eigenen

(Google, z.d.)